

João Ricardo Pedro

Uit het Portugees vertaald door Kitty Pouwels

SIGNATUUR

2017

Op 11 september 1985 om 18.37 uur botsten er op het enkelsporige traject tussen station Nelas en halteplaats Alcafache twee treinen op elkaar: de Sud Express, die met zeventien minuten vertraging van station Porto-Campanhã was vertrokken, en de regionale trein afkomstig uit Guarda. De officiële cijfers spreken van 49 doden en 64 vermisten. Volgens verschillende mensen die betrokken waren bij de reddingsoperatie zijn er waarschijnlijk rond de 150 personen omgekomen. Het wordt beschouwd als de grootste ramp uit de geschiedenis van de Portugese spoorwegen.

Onder de passagiers van de Sud Express bevonden zich twee mensen die ik kende: de ene heeft het overleefd, de andere niet. In 1985 werden zij door niets anders verbonden dan door de omstandigheid dat ze in dezelfde trein zaten, op weg naar Parijs.

Hoe je ook zoekt, geen van beiden is te vinden in de pagina's van dit boek, maar de pagina's van dit boek zouden niet bestaan zonder hen.

Voor de rest is het allemaal verzonnen.

DEEL I

1985-1986

Hier heb je vleugels; ga vliegen

Zonder in de verste verte te vermoeden hoezeer dat bericht ons aanging en welke funeste uitwerking het op ons leven zou hebben, kon ik een hele tijd niet in slaap komen. Nu nog, dertig jaar later, zes opnames later, honderden doosjes pillen, psychoanalytische sessies, spiritistische bijeenkomsten, inrichtingen, rusthuizen, geneeskrachtige bronnen en elektroshocks later, komt het voor dat ik in bed naar het plafond lig te staren en aan die twee arme machinisten denk, oog in oog, zonder de tijd voor een noodstop, zonder de tijd om uit hun locomotieven te springen en als cowboys over een deken van hooi te rollen, zelfs zonder de tijd om zich af te vragen in wat voor ongewone, extreme omstandigheden ze zich bevonden, aan het hoofd van hun onbedwingbare legers, vergelijkbaar met twee vijandelijke generaals die tussen de voorste linies bijeenkomen voor spoedonderhandelingen, voor een poging om tot een vergelijk te komen waardoor de nederlaag en het bloedbad kunnen worden afgewend, maar die zich tegelijkertijd volledig bewust zijn van hun onmacht om de confrontatie tegen te houden of zelfs alleen uit te stellen, al was het maar een paar seconden, een paar maar, net genoeg om in eenstemmige bedroefdheid te kunnen zeggen: 'Dit gaat niet goed!'

Daarna zouden ze een paar woorden van troost kunnen wisselen, wat oude verhalen, hun liefde voor treinen. Misschien zou de ene, een wat temperamentvoller type, met de bekentenis komen dat hij als kind met zijn broer voor de lol kevers, sprinkhanen, naaktslakken, krekels, gekko's en alles wat sprong of kroop ving en ze, als waren het zoenoffers om de toorn der goden te doen bedaren, met hars aan de rails plakte net voordat de sneltrein uit Guarda voorbij zou komen of de goederentrein vol wolfram uit de mijnen van

Panasqueira – treinen die te belangrijk waren om te stoppen bij het perronnetje met in azulejos de naam die herinnerde aan de islamitische heerschappij die daar had geduurd tot halverwege de elfde eeuw, toen de Saracenen door de kruisvaarders onder aanvoering van Ferdinand I, koning van Castilië en León, uit het gebied tussen de Douro en de Mondego werden verdreven. Negenhonderd jaar na die roemruchte strijd zou op dit perronnetje tweemaal per week de vader van de machinist, een bescheiden postbeambte en stripliefhebber, staan te wachten tot de regionale trein uit Lissabon kwam en hij in ruil voor tien of vijftien *tostão* door de conducteur een tijdschrift kreeg aangereikt met de nieuwste avonturen van Captain Midnight, Flash Gordon, Mandrake, de Gemaskerde Baron en Kit Carson.

Op dat punt aangekomen liet de machinist wellicht een korte stilte vallen, zo'n stilte die, indien begeleid door een neerwaartse beweging van de blik, bijna altijd voorafgaat aan een lichte stembuiging – waarbij de stem twee, drie tonen daalt – en die de vrees toont dat degene die zich opmaakt om het pad der vertrouwelijkheden in te slaan, door de ander op morele gronden zal worden veroordeeld. Natuurlijk kan die vrees verschillende nuances en betekenissen aannemen, afhankelijk niet alleen van de aard van de vertrouwelijkheid, maar vooral van de relatie die al bestaat of zo meteen zal ontstaan tussen spreker en luisteraar. In het geval van deze machinisten hebben we te maken met twee vreemden, twee mannen die elkaar niet kenden; toch hadden ze elkaar waarschijnlijk al talloze malen op zeer hoge snelheid gekruist, in omstandigheden die niet meer dan een kort knikje toelieten; waarschijnlijk herinnerden ze zich zelfs allebei vaag een toevallige ontmoeting die vele jaren geleden had plaatsgevonden aan de bar van zo'n café dat je wel ziet in grote eindstations, of ergens in een publiek toilet, waar ze in aangrenzende urinoirs hun blaas leegden en ontboezemingen uitwisselden over de pislucht, voetbal of het weer, terwijl hun afwezige blik op het gepolijste marmer rustte. Jarenlang hadden ze dezelfde spoorlijnen gedeeld, keer op keer dezelfde landschappen gezien, hun best gedaan om dezelfde dienstregelingen en dezelfde veiligheidsvoorschriften precies uit te voeren, hadden ze ijverig plaatsgenomen op de bestuurdersstoel van dezelfde locomotieven en waren

de machinale bewegingen van de een de machinale bewegingen van de ander geweest; op bepaalde avonden in mei hadden ze zich bij de ravijnen van Portas de Ródão verwonderd over dezelfde weerspiegeling van de maan in de Taag, en steevast ervoeren ze bij aankomst in station Santa Apolónia, waar het wemelde van de soldaten en hun liefjes, dezelfde melancholie, hetzelfde immense, onverklaarbare verlangen om te huilen. Toch waren ze altijd twee onbekenden gebleven, onderdeeljes van een reusachtig raderwerk dat zo geprogrammeerd was dat ze zich voor eeuwig in tegengestelde richting zouden bewegen, elkaar op bepaalde momenten kruisend zonder elkaar ooit te raken. En nu, door een minuscule fout, een seinfout, een misverstand, door een duivelse pech of de miezerige wens van God, door een of andere stomkop die was vergeten aan de centrale door te geven dat de trein naar Parijs zeventien minuten vertraging had, konden deze twee mannen hun lotsbestemming als onbekenden, als mannen veroordeeld om nimmer kennis te maken, niet tot het einde toe volbrengen en waren ze ineens gedwongen het laatste moment van hun leven met elkaar te delen.

Maar laten we terugkeren naar het moment waarop de machinist, terwijl hij over zijn vaders liefde voor stripverhalen vertelde, zo'n stilte liet vallen die een bekentenis lijkt aan te kondigen. Of hij nu ineens door berouw werd overvallen of door een pijnlijke herinnering, de machinist koos in plaats van de dalende stembuiging die je voelde aankomen voor een schel register, welhaast een falset, zoals van een kind wiens opwinding groter is dan het bereik van zijn stembanden.

's Zondags na de mis en het middageten,' vertelde hij, 'nam onze vader ons mee naar het platteland, mijn broer en mij, gewapend met stokken en gebarsten teilen, oude touwen, jutezakken, half verrot fruit en roestige gietijzeren pannen; dan speelden we, geïnspireerd door de verschillende avonturen die we volgden in de stripbladen die met de regionale trein uit Lissabon kwamen, verhalen na over spionage, paleisrevoluties, intergalactische invasies en bloedige veldslagen waarbij de wrede troepen van Djengis Khan tegenover de bloeddorstigste roodhuidstammen kwamen te staan. Na afloop van die gevechten, die ons vaak met wonden overdekten, lagen we dan languit op de grond te kijken naar de stukjes lucht die

tussen de boomtakken te zien waren en vroegen aan onze vader hoe de wereld was begonnen.

‘En de vogels dan?’

‘Dat was op de vijfde dag, samen met de zeemonsters en alle levende wezens die zich voortbewegen in het water.’

‘Zomaar ineens? Hier heb je vleugels; ga vliegen?’

‘Schijnt van wel.’

‘Allemaal tegelijk? Ooievaars, mussen, meeuwen, duiven, valken, adelaars, zwartkopsijsjes, merels, kraaien, patrijzen?’

‘Waarschijnlijk met een paar minuten ertussen.’

‘Dat moet een prachtig gezicht zijn geweest, toen ze allemaal hun vleugels uitsloegen.’

‘Reken maar. Een prachtig gezicht...’

Als laatste woorden van een mens op aarde is dit herinnerde gesprekje met zijn vader helemaal zo gek nog niet; vind trouwens maar wat beters, gezien de ontelbare beperkingen van de situatie waarin we ons bevinden. Dus jij daar, jij die je vanaf het begin van dit avontuur stil hebt gehouden, jij die nooit in staat bent geweest je stem te verheffen ook al had je daar genoeg reden toe, jij die bent overgeleverd aan deze machtige locomotief met in zijn motoren meer paardenkracht dan er aanwezig was bij de Slag bij Borodino, neem deze hint ter harte; let wel, het is een uitstekende hint, alle vogels die hun vleugels uitslaan; vergeet niet dat de treinen nog steeds op ramkoers liggen en er geen tijd te verliezen is; neem het woord en vertel hem dat je alleen maar bij de spoorwegen bent gegaan omdat je voor het toelatingsexamen van de luchtmacht was gezakt. Vertel hem dat je als kind droomde van een toekomst als piloot...

‘Zoals Captain Midnight?’ zal je gespreksgenoot, je collega, je tegenstander je onderbreken.

Je hebt geen flauw idee wie Captain Midnight is maar zegt ‘Ja’, zo’n leugentje om bestwil kan geen kwaad, integendeel, en deze situatie is even moeilijk voor hem als voor jou. Zeg tegen hem dat je wilde zijn als Captain Midnight maar dat bij de medische keuring werd ontdekt dat je linkerarm achtenhalve centimeter korter is dan je rechter. Achtenhalve centimeter!

‘Hoe is het mogelijk dat je dat nooit hebt gemerkt?’ vroeg de dokter terwijl hij je opperarmbenen, je spaakbenen en je ellepijpen

zorgvuldig opmat. En jij snapte eindelijk waarom je in het stuwmeer van Belver altijd in een boog zwom. En als dat bij het zwemmen al zo ging, stel je dan eens voor bij het vliegen! Vaarwel, luchtmacht! Vaarwel, loopings en parabolen! Streck je armen! Streck je armen en laat je collega zien dat het puntje van je linkermiddelvinger nauwelijks tot het onderste vingerkootje van je rechtermiddelvinger komt; de aanblik van zoveel pech zal hem ontroeren en wie weet afleiden van zijn eigen narigheid. Dat is wat jullie nodig hebben op dit penibele laatste moment: je in elkaar verplaatsen. Wat je, als je het mij vraagt, eigenlijk zou moeten doen is hem vertellen over die vrouw; ik weet dat je je hebt voorgenomen er nooit één woord over te zeggen, tegen niemand, maar het is een fantastisch verhaal, een té goed verhaal om met jou te sterven, ik zweer je dat ik het hier zal opschrijven precies zoals je het vertelt, en kom nou niet met die rotsmoes dat je niet meer precies alle details weet, of het in 1980 of 1981 was, want ik help je: het was in het jaar dat Malcolm Allison de trainer van Sporting was en we Meszaros, die Hongaar, op doel hadden. En dan vertel ik je ook meteen maar dat het december was en dat je wegens het overlijden van een collega – die meedobberend op de stroom van de Ocreza was gevonden – ’s avonds op het traject Entroncamento-Covilhã was gezet, de sneltrein die alleen stopt in Abrantes, Vila Velha de Ródão, Castelo Branco en Fundão. Zoals je maar al te goed weet is er op dat hele traject een reeks stations en halteplaatsen waar je vanaf een bepaald tijdstip geen reizigers meer ziet, maar die alleen nog dienen als pleisterplaats voor zwerfhonden, minnaars, dronkenlappen, aankomende zelfmoordplegers en verkrachters. Op een van die stations, Vale de Prazeres – Vallei der Geneugten, de naam is een verhaal op zich – kwam je vanaf dat moment dagelijks die vrouw tegen, om 22.47 uur precies; zij altijd in een zwarte jas, altijd onder het bleke licht van dezelfde lantaarnpaal, altijd op zwarte All Stars met witte zolen, neuzen en veters; altijd met een van de veters los, die van de linkerschoen; altijd met een zwarte muts op waar haar dunne, blonde haar in twee lokken onderuit kwam; altijd met haar rechterarm in het gips, spierwit, naast de knopenrij; altijd met een lege, nutteloos afhangende rechterjasmouw; altijd met haar linkerhand in haar jaszak. Een week. Twee weken. Drie weken. Station Vale de Prazeres was veranderd

in een bioscoopzaal waar je elke dag op hetzelfde tijdstip binnenkwam en net lang genoeg bleef om het tracking shot mee te maken waarin de camera over het perron van een plattelandstationnetje reed. Het was alsof jij ineens stilstond en de beelden die op het reusachtige scherm werden geprojecteerd de illusie van beweging creëerden. Elke keer dat je er opnieuw voorbijkwam, minderde je vaart en ontdekte nieuwe details: verfrommelde sigarettenpakjes, een fles VAT69, een kat, het skelet van een paraplu, een pet, twee lege tonijnblikjes; en aangezien de motor van je locomotief dezelfde was als die van de projector, leken de haren van de vrouw steeds hoger op te waaien naarmate je trager voorbijreed, door de plotseling ontbrekende zwaartekracht.

Totdat je op een dag de trein stilzette – wat onvoorzichtig! Je zette de trein stil, trok de deur van de cabine open, voelde de ijzige decemberlucht in je gezicht, sprong het perron op en begon naar haar toe te rennen zonder ook maar één moment je blik van haar sportschoenen te halen; je bukte je om een stevige dubbele knoop in haar linkerveter te leggen, rende weer terug naar de locomotief, klom weer in de cabine zonder je om te draaien, zonder ook maar één keer naar haar gezicht te hebben gekeken, en vervolgde je weg in de richting van Penamacor met het gevoel een plicht vervuld te hebben.

Toen je de volgende ochtend uit bed kwam, liet je dochter je trots de dubbele knoop zien die ze zelf in haar schoenveter had gemaakt.

‘Het is gelukt, papa!’

En ze vertelde je dat ze die dubbele knoop had leren maken in haar slaap.

‘Zal ik je de droom vertellen, papa? Ik had mijn arm gebroken en was heel verdrietig. Mijn arm deed geen pijn, maar ik kon mijn veter niet strikken en daarom niet gaan spelen. Toen kwam er een meneer naar me toe en die hielp me. Ik lette heel goed op om te zien hoe hij het deed. Vanochtend heb ik het meteen geprobeerd toen ik wakker was, en het is gelukt. Fijn, hè, papa? Niet jaloers worden, hoor, ik denk dat die meneer uit de droom jou was.’

Wat een sterk verhaal! Je had alle reden, ijverige machinist, alle reden om het niet te durven vertellen. Moet je zien, de mond van je collega met de stripverhalen is opengevallen. Maar nu je toch bezig

bent, kun je de rest ook wel vertellen. Zeg ons alsjeblieft wat er geschreven stond op het gips om de arm van de vrouw. We weten heus wel dat je, nadat je die dubbele knoop had gelegd, bij het opstaan onwillekeurig de zeven letters op het witte genezende gipsvlak las. Welke zeven mysterieuze letters waren dat? Wil je het niet vertellen? Zou je last krijgen van je geweten, is dat het? Ik begrijp het en respecteer het. Echt, ik respecteer het.

Goh, man, wat jammer nou dat we ons gedwongen zien dit gesprekje te onderbreken. Er zijn hier hoe dan ook belangrijke dingen gezegd. Tja, dat krijg je ervan: je laat alles liggen tot het eind van je leven en dan moet je je leven ineens heel snel afmaken! Volgens berekeningen die zullen worden gemaakt door een team van specialisten dat de toedracht van het ongeluk moet onderzoeken, is het nu precies 18.37 uur en nog wat seconden. Het valt niet meer uit te stellen. Helaas. Er zijn factoren waar zelfs ik niet omheen kan. Twee treinen op ramkoers, dat laat niet veel speelruimte. Lieve machinisten, kijk elkaar voor het laatst aan en herken in elkaars gezicht de trekken die jullie eigen tragedie aankondigen. Aan jullie de eer om als eersten te sterven.

September

Het was kort na tien. Mijn vader was al weg. Mijn moeder en ik waren thuis, maar het was Silvana die opnam.

‘Ik zal mevrouw even roepen.’

Mijn moeder kwam de kamer binnen in nachtjapon en met een laag klei op haar gezicht. Het was september, de colleges waren nog niet begonnen en ze bleef gewoonlijk de hele ochtend in bed, lezend, rokend en wortelsap drinkend. Ik zat op de grond met een apachefort, gebouwd op het handgeborduurde Arraiolos-tapijt. De indianenstam, aangevoerd door de wrede Cochise, verschool zich in de canyons van Bushmills en Johnnie Walker, wachtend op het sein om ten aanval te gaan. Toen mijn moeder langs me liep, regende het vlokjes as rond het paard van kapitein Kirby York – in wildwestverhalen het slechtste voorteken.

‘Dat moet een vergissing zijn,’ zei ze. ‘Mijn dochter heeft die trein niet genomen. Ze is in de Alentejo, op vakantie in het huis van een vriendin.’

Gewoonlijk stond er een leunstoel naast het telefoontafeltje. Maar die ochtend had Silvana besloten hem met azijn en zuiveringszout af te borstelen en op het balkon te drogen te zetten, samen met de fluwelen kussens van de zes stoelen van de eethoek. Daar kwam bij dat het snoer van de telefoon niet tot aan de bank reikte, zodat er voor mijn moeder niets anders overbleef dan met de hoorn in haar rechterhand en de sigaret in haar linkerhand voor het raam te blijven staan met haar gezicht naar het Praça de Londres, terwijl ze eraan toevoegde dat ze haar dochter de vorige dag nog had gesproken rond lunchtijd, en dat ze die trein dus onmogelijk genomen kon hebben.

‘Ze belt me elke dag, vanuit een café, want het huis waar ze zit is een vakantiewoning en heeft geen telefoon,’ zei ze.

Om de kleinste mogelijkheid van een vergissing uit te sluiten zag de persoon aan de andere kant van de lijn, wie dat ook mocht zijn, zich genoopt de lijst aanwijzingen die hij of zij bezat op te sommen. Het was een lange lijst.

‘Stop!’ onderbrak mijn moeder hem of haar. ‘Stop, alstublieft! Het klopt dat dat haar naam is, dat ze studeert aan de kunstacademie van Lissabon, afdeling schilderen, en dat al die spullen van haar zijn, maar het is onmogelijk dat ze die trein heeft genomen. Ik verzeker u dat mijn dochter in de Alentejo is, in de buurt van Grândola, in het huis van een vriendin. Ik heb haar gisteren nog gesproken. Vandaag spreek ik haar weer, rond lunchtijd. Dat hebben we afgesproken. Als u me uw nummer geeft, bel ik u zo terug om u te laten weten dat alles in orde is.’

Terwijl ze die laatste zin uitsprak klemde mijn moeder de hoorn van de telefoon tussen haar schouder en haar kin en trok een la open, waaruit ze een pen en een blok blauwe notitieblaadjes haalde. Toen ze zich voorbereidde om op te schrijven wat haar werd gedichteerd, liet ze haar sigaret uit haar vingers vallen, die vlak bij de franjes van het tapijt terecht kwam. Soldaat Jim Steele, op wacht in de noordelijke toren, waarschuwde onmiddellijk kapitein Kirby York en luitenant-kolonel Owen Thursday, die de situatie opnamen door hun krachtige verrekijkers.

‘Momentje,’ zei ze terwijl ze naar de sigaret op de vloer keek.

En toen ze zich bukte om hem op te rapen – een beweging die ze wist uit te voeren met rechte rug, door alleen haar knieën te buigen en haar benen te spreiden – kroop haar nachtjapon omhoog, zodat zowel ik als soldaat Jim Steele als kapitein Kirby York als luitenant-kolonel Owen Thursday als mogelijk de hele cavalerie te midden van een woeste bos schaamhaar haar vlezige schaamlippen kon onderscheiden: een onverwachte, groteske aanblik die me tot de dag van vandaag in mijn ergste nachtmerries overvalt.

‘Wilt u het even herhalen?’ vroeg ze.

Luitenant-kolonel Owen Thursday beval kapitein Kirby York de troepen te verzamelen op de paradeplaats. Er moest een verdedigingsstrategie worden bepaald, de soldaten moesten worden gemotiveerd met beloftes van roem, landerijen in Michigan, zoveel stuks vee, publieke vrouwen, maagdelijke meisjes, een stoet kinderen,

goudmijnen, een rustige oude dag aan een kreekje.

‘Ik bel u zo terug.’

Ze hing op. Duwde de sigaret uit. Sloeg een adressenboekje met van die tabbladen open. De letter s. Draaide een nummer. Wachtte.

‘Goedemorgen, spreek ik met de moeder van Sofia?’

Het kleimasker maakte haar gezicht leeg en uitdrukkingloos, anorganisch, mineraal, vergelijkbaar met dat van de plastic soldaatjes die in rijen stonden opgesteld, hun harten versteend door al die veldslagen.

‘Kunt u me zeggen hoe laat ze terugkomt?’

Een koor van getoeter op straat weergalmde door de canyons van Bushmills en Johnnie Walker. De indianenstam rukte op over de dorre vlakte doorkliefd met Arraiolos-kruissteekjes, stil zoals alleen indianenstammen dat kunnen.

‘Ik ben namelijk de moeder van Marta, de vriendin van Sofia die met haar in de Alentejo is, en ik moet haar spreken maar weet niet hoe ik haar kan bereiken. Het is heel, heel dringend!’ Mijn moeder nam de hoorn in haar andere hand. Pakte de pen. ‘Dokter Álvaro? Álvaro, en verder?’

Op het blauwe blaadje stond: *Álvaro Maria, Militair Ziekenhuis, cardioloog*. Mijn moeder drukte met haar linkerwijsvinger de verbinding weg. Ze hield de hoorn tegen haar borst. Legde hem op de haak. Ze leek te aarzelen over de volgende stap. Haar vingers begonnen te trillen. Ze pakte opnieuw de hoorn op. Probeerde een nummer te draaien. Uit haar hoofd. Ofwel doordat haar vingers trilden, ofwel doordat haar geheugen haar bedroog, vergiste ze zich drie keer. Er werd opgenomen.

‘Madalena, ik moet Francisco spreken. Het is urgent!’

Terwijl ze wachtte tot mijn vaders secretaresse haar doorverbond, legde ze haar hand op het spreekgedeelte en riep Silvana. Ongelukigerwijze kwam Silvana net de kamer binnen op het moment dat mijn vader aan de andere kant opnam en mijn moeder zei: ‘Ze hebben Marta’s rugzak gevonden bij dat ongeluk van gisteren.’ Alsof de situatie nog niet ingewikkeld genoeg was, zakte Silvana ineem en het was een wonder dat ze niet met haar hoofd tegen de hoek van het tv-meubel terechtkwam. ‘Wacht even, ik geloof dat Silvana is flauwgevallen.’

Stel je nu mijn vader voor, die in de eenzaamheid van zijn kantoor vol juridische dossiers en exotische houtsoorten deze twee schijnbaar los van elkaar staande gegevens probeert te verwerken, wachtend tot mijn moeder de hoorn op het tafelblad heeft neergelegd, twee ferme tikken in Silvana's ronde, donkerbruine en groene gezicht heeft gegeven, haar naar de bank heeft gesleept, haar met haar rug ertegenaan heeft gezet, is teruggekeerd naar de telefoon en de zin van een paar seconden eerder herhaalt: 'Ze hebben Marta's rugzak gevonden bij dat ongeluk van gisteren... Het treinongeluk... Nee, alleen de rugzak, verder niets, in de trein naar Parijs... Haar studentenkaart... Alleen door middel van haar studentenkaart... Ik geloof van niet, ze hadden het alleen over de studentenkaart... niet over haar portemonnee... Haar tekenschrift, haar walkman, cassettes, kleren... Nee, het zat allemaal in de rugzak... Ik weet het niet... Ik weet het niet... Ik weet het niet, Francisco, hoe moet ik dat weten? ... Ja, ik geloof dat hij van de politie was, ik heb zijn nummer... Heb ik al gebeld, haar moeder komt pas eind van de dag thuis... Haar naam weet ik niet meer... De hulp zei iets over een oom die als arts in het Militair Ziekenhuis werkt, Álvaro Maria, cardioloog, hij gaat vaker naar Grândola... Het is niet echt in Grândola, daar ergens in de buurt... Ik weet het niet... Dat weet ik niet meer, Francisco! Dat weet ik niet meer! ... Die is hier... Ja... Ik weet het niet... Ja.'

Mijn moeder hing op. Ze stapte over Silvana's voeten heen en liep de kamer uit, om terug te komen met een glas water in haar ene hand en de telefoongids in de andere. Ze gaf het glas aan Silvana. Vroeg of het weer een beetje ging. Ze legde het telefoonboek op de eettafel. Op de tafel stond een vaas met een bos zomerviolieren die ze de dag ervoor had gekocht. Toen ze haar had zien binnenkomen met de bos bloemen, had Silvana gezegd: 'Kind toch, zomerviolieren zijn bloemen van geesten. Van ronddolende zielen.'

'Verdienen die zielen dan geen bloemen?'

'Geef mij maar gerbera's. Camelia's zijn ook van die droevige bloemen, net als zomerviolieren. Als deze verwelkt zijn, koop dan gerbera's of zonnebloemen. Ze zeggen dat de zonnebloem een bloem van gekken is; mij doen ze denken aan João Seïça. Herinner je je João Seïça? Die was echt een beetje getikt. Weet je nog dat João

Seiça zich helemaal met zonnebloemen behing om Maria Filomena te vragen of ze verkering wilde?’

‘Ja, omdat zij had gezegd dat ze alleen een man wilde die van top tot teen bedekt met goud naar haar toe kwam!’

‘Dat was me d’r een!’

‘Mijn vader vond er niets grappigs aan.’

‘Nee, je vader werd razend. Toch heb ik liever gekkenbloemen dan geestenbloemen. Koop maar geen zomerviolieren meer, want die maken me droevig als de nacht.’

Mijn moeder sloeg de telefoongids open en zocht de letter H op. Ze probeerde de telefoon mee te nemen naar de tafel, maar het snoer was te kort. Ze legde de pen en het blok notitieblaadjes naast de telefoongids. Keerde terug naar de telefoon. Haar vingers trilden. Ze vergiste zich drie keer voor ze erin slaagde het nummer te draaien.

‘Goedemorgen, kunt u me doorverbinden met dokter Álvaro Maria?’

De indianenstam probeerde de vijand voor te zijn en stormde plotseling in galop naar voren. Ze begonnen het fort te omsingelen. De paardenhoeven wierpen een stofwolk op; uit die wolk kwamen pijlen, kogels en demonische kreten.

‘Goedemorgen, kunt u me doorverbinden met dokter Álvaro Maria?’

Vanuit de rij schietgaten in de wachttorens antwoordden de Amerikaanse soldaten met een knetterende kogelregen, maar de kogels gingen dwars door de stofwolk heen zonder dat er ook maar één indiaan werd geraakt.

‘Kunt u hem een bericht doorgeven?’

Luitenant-kolonel Owen Thursday verzocht kapitein Kirby York met hem mee te komen naar zijn verblijf. Terwijl ze erheen liepen, stortte soldaat Jim Steele voor hun voeten neer met een pijl in zijn hals.

‘Dank u.’

Luitenant-kolonel Owen Thursday vroeg kapitein Kirby York of hij de grote meren van Michigan kende. Op dat moment, nu het fort was omsingeld door roodhuiden en de nederlaag van het regiment bijna een feit leek, had kapitein Kirby York moeite het directe

belang van die vraag te begrijpen, helemaal omdat het over een zo ver oord als Michigan ging. Toen rolde luitenant-kolonel Owen Thursday een kaart open op zijn bureau en wees de rivier aan die het Saint Clairmeer met het Eriemeer verbond.

‘Weet je welke rivier dit is?’

‘De Detroit, neem ik aan.’

‘Exact. Precies hier, aan deze kant ligt de stad Detroit.’

Mijn moeder ging tegenover me op de vloer zitten. Gelukkig had iedereen het te druk met oorlog voeren en merkte waarschijnlijk niemand dat haar nachtjapon omhoogkroop.

‘En hier...’ luitenant-kolonel Owen Thursday wees het aan met zijn wijsvinger, ‘... ligt het lijk van een jonge vrouw. Ik heb het achtendertig jaar geleden begraven...’

Helaas kon ik de rest van het gesprek tussen de twee cavalerieofficieren niet meer volgen, en ik weet niet eens hoe lang dat gesprek nog duurde, want intussen landde er een regen van pijlen op het houten fort en begonnen twee dikke tranen geulen te trekken in het kleimasker van mijn moeder. Ze leek me iets te willen zeggen, maar kon het niet. Wat had ze me willen zeggen? Welke woorden hadden er tussen ons op dat moment gezegd kunnen worden? Welke woorden zouden er tussen ons voor altijd ongezegd blijven?

Silvana sleepte zich over de vloer. Silvana was ineens een bruinmet-groene schildpad die zich heel traag over de vloer sleepte en een kleverig spoor achterliet. Ze haalde een doekje uit de zak van haar schort en begon het met klei bedekte gezicht van mijn moeder af te vegen. Eerst rond de ogen. Daarna rond de neus. Daarna rond de mond. En naarmate het masker er verder af ging, drong het tot me door dat ik de gelaatstrekken die tevoorschijn kwamen niet meer herkende. Ik had een vreemde tegenover me.

Een ravage op het tapijt.